

ASGARİ ÜCRETE İLİŞKİN GERÇEKLER

(2006-2010)

Aralık 2010

DİSK / SOSYAL-İŞ SENDİKASI

ASGARİ ÜCRETE İLİŞKİN GERÇEKLER (2006-2010)

Giriş

Asgari ücret, yalnızca asgari ücretle çalışanlar açısından değil hayatını emeğiyle kazanan herkes açısından da büyük öneme sahiptir. Türkiye’de sigortalı işçi olarak istihdam edilenler arasında asgari ücret alanların oranı yüzde 40’lar civarında olmakla birlikte, asgari ücret ile asgari ücrette yaşanan artışlar, diğer yüzde 60’lık sigortalı işçi kitlesi açısından da referans olmaktadır. Ayrıca asgari ücret, sigortasız (kayıt dışı) istihdam edilen 3,5 milyonluk işçi kitlesinin ücretlerinin belirlenmesinde de fiilen etkili olmaktadır. Hatta asgari ücretteki artış düzeyi, aynı dönemde bağitlanan toplu iş sözleşmelerindeki ücret artışlarını dahi etkilemektedir. Sonuç itibarıyla asgari ücret Türkiye’de milyonlarca işçiyi yakından ilgilendiren bir ücret seviyesidir.

Asgari ücret, bir ülkede işçilerin alabileceği en düşük ücrete ilişkin alt sınır getirdiği ölçüde işverenlerin işçileri düşük ücretle çalıştırma eğilimini kısmen sınırlayan kayda değer bir sosyal işleve sahiptir. Asgari ücretin önemi, özellikle Türkiye gibi işsizlik oranlarının yüksek seyrettiği, sosyal güvenliğin kapsamının çalışma ile ilişkilendirildiği, yoksulluğun yaygın olduğu ve işsizlerin büyük kısmının işe başlarken daha düşük ücret seviyelerine razı olabileceği ülkelerde daha da büyüktür. Asgari ücret, işverenlerin ücretleri düşürme eğilimini biraz da olsa frenlemektedir.

Asgari Ücret Yönetmeliği’nin 4. maddesinde asgari ücret, **“İşçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret”** biçiminde tanımlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 55. maddesinde ise “Asgari ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur” hükmü yer alırken, İş Yasası’nın 39. maddesinde asgari ücretin amacının her türlü işçinin ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi için ücretlerin asgari sınırlarının belirlenmesi olduğu kaydedilmiştir. İş Yasası’nın 39. maddesi uyarınca asgari ücret en geç iki yılda bir olmak üzere 5 devlet, 5 işveren ve 5 işçi temsilcisinin yer aldığı Asgari Ücret Tespit Komisyonu’nca belirlenmektedir. ILO Anayasası’nda da yer verilen asgari ücretin tespitine ilişkin ILO’nun 26 sayılı Asgari Ücret Tespit Usulleri İhdasına İlişkin Sözleşmesi de mevcuttur.

Ancak asgari ücretin Türkiye’deki gelişim seyri incelendiğinde asgari ücretin yasa ve yönetmeliklerde vücut bulan tanımı ile asgari ücret düzeyinin birbiri ile örtüşmediği görülmektedir. **Asgari ücret “işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek” bir ücret olmadığı gibi, asgari ücret reel olarak her yıl daha da fazla erimektedir.**

Asgari ücret esas olarak Asgari Ücret Tespit Komisyonu’nda ağırlığı bulunan işveren ve devlet temsilcileri tarafından belirlenmektedir. Son 10 yıl içinde 2004 yılı hariç her yılda asgari ücret artış

oranına işçi kesimi muhalefet etmiş ancak artış oranı devlet ve işveren temsilcilerinin anlaşması ile belirlenmiştir.

Asgari Ücret Yönetmeliği'nin 7. maddesine göre "Asgari Ücret Tespit Komisyonu, ücretin belirlenmesinde; ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik durumu, ücretliler geçinme indekslerini, bu indeksler yoksa geçinme indekslerini, fiilen ödenmekte olan ücretlerin genel durumunu ve geçim şartlarını göz önünde bulundurur".

Komisyonun devlet kanadından üyelerinden biri de Türkiye İstatistik Kurumu Başkanı veya Yardımcısıdır. Türkiye İstatistik Kurumu komisyona asgari ücret ile ilgili önerisini her yıl sunmakta ancak bu öneriler komisyon tarafından dikkate alınmadığı gibi ücretliler geçinme indeksleri de hiçe sayılmaktadır. Devlet temsilcileri bir sonraki yıla ait enflasyon tahmini önerisini komisyon toplantısı gündemine getirmekte, asgari ücret artış oranı da bu çerçevede belirlenmektedir. Yıllar öncesinden bu yana bir sefalet ücreti düzeyinde olan asgari ücret, her geçen yıl emekçilerin gerçek enflasyonu karşısında daha da erimektedir.

Bu çalışmada Türkiye'de son 5 yılda asgari ücret seviyesindeki değişimler ile enflasyon, gerçek enflasyon, açlık ve yoksulluk sınırı arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada ayrıca Türkiye ile 15 AB üyesi ülke, asgari ücret bakımından karşılaştırılmış ve sonuç bölümünde sendikamızın görüş ve önerileri sıralanmıştır.

4 MİLYONDAN FAZLA İŞÇİ ASGARİ ÜCRET İLE ÇALIŞIYOR, HER 10 İŞÇİDEN 4'Ü ASGARİ ÜCRET ALIYOR, ASGARİ ÜCRETİLERİN ORANI YENİDEN ARTIŞ İÇİNDE

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre 2009 yılı Aralık ayı itibarıyla Türkiye'de 3 milyon 900 147 işçi asgari ücretle çalışmaktadır ve asgari ücretle çalışanların tüm kayıtlı işçiler içindeki oranı yüzde 43,2'dir. Özel sektörde asgari ücretlilerin kayıtlı işçiler içindeki oranı yüzde 46,5 iken bu oran kamu sektöründe yüzde 11'dir.¹ Dolayısıyla asgari ücretin ağırlıkla özel sektörde yoğunlaştığı ve özel sektörde yaklaşık olarak her iki işçiden birinin asgari ücretle çalıştığı görülmektedir. 2010 yılına ilişkin net veriler mevcut olmamakla birlikte, 4 milyondan fazla işçinin asgari ücretle çalıştığı söylenebilir.

Türkiye'de asgari ücretle çalışanların tüm sigortalı işçiler içindeki payı 2007 ve 2008 yıllarında düşerken, ekonomik krizin etkilerinin ağır bir biçimde hissedildiği 2009 yılında yeniden artış içine girmiştir. Asgari ücretlilerin sigortalı işçiler içindeki oranı 2006'da yüzde 47,4 iken, bu oran 2007'de yüzde 42,8'e, 2008'de ise yüzde 41,1'e düşmüş, 2009 yılında yeniden yüzde 43,2'ye yükselmiştir.²

1 Bu veriler Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan alınmıştır.

2 SSK 2006 İstatistik Yıllığı, SGK 2007 ve 2008 İstatistik Yıllıkları

Tablo1: Yıllara Göre Asgari Ücretlilerin

Sigortalı İşçilere Oranı
Asgari Ücretlilerin

YIL	Sigortalı İşçilere Oranı
2006	yüzde 47,4
2007	yüzde 42,8
2008	yüzde 41,1
2009	yüzde 43,2

Kaynak: SSK ve SGK İstatistik Yıllıkları

ASGARİ ÜCRETEKİ ARTIŞ RESMİ ENFLASYONA ENDEKSLİ

2006 Haziran-2010 Haziran dönemleri arasında asgari ücretteki artış yüzde 37,1 olmuş, aynı dönemdeki resmi enflasyon oranı (TÜFE) ise yüzde 37,6 olarak gerçekleşmiştir.³ Yani son 5 yılda asgari ücretteki artış enflasyondaki artışla başa baş gitmiş, bu nedenle asgari ücret yerinde saymıştır. Ancak gerçek enflasyon oranı daha yüksek olduğu için esasında asgari ücretin alım gücü düşmüştür.

ASGARİ ÜCRETLİNİN GERÇEK ENFLASYONU ÇOK DAHA YÜKSEK

Resmi enflasyon oranına esas alınan Tüketici Fiyatları Endeksi'nde çok sayıda gider kalemi yer almakta, enflasyon oranı bu gider kalemlerine göre belirlenmektedir. Oysa asgari ücretlilerin giderlerinde büyük pay tutan kira, ulaşım, elektrik, su, yakıt ve gıda giderlerinde yaşanan enflasyon resmi enflasyon oranından çok daha fazladır. Öyle ki 2006 Haziran-2010 dönemleri arasında asgari ücret yüzde 37,1 oranında artarken, Türkiye ortalamalarına bakıldığında kira yüzde 55,3, elektrik yüzde 67, kömür yüzde 60,8, ekmek yüzde 59,4, dolmuş ücretleri ise yüzde 44,6 oranında artmıştır.⁴ Yani asgari ücretteki artış; kira, yakacak, gıda, ulaşım, elektrik ve su gibi temel tüketim kalemlerindeki artışın çok daha gerisinde kalmıştır. Asgari ücret, emekçilerin gerçek enflasyonu karşısında erimiştir.

3 Türkiye İstatistik Kurumu TÜFE Endeksi'nden ile Asgari Ücret Tebliği'nden hareketle hesaplanmıştır.

4 Türkiye İstatistik Kurumu Tüketici Fiyatları Endeksi Veri Tabanı'ndan yararlanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 2: 2006-2010 Dönemi Asgari Ücret Artışı İle Temel Tüketim Kalemlerindeki Artış

	Asgari ücrette artış	Kira	Elektrik	Su	Kömür	Gıda (ekmek)	Ulaşım (dolmuş)
İstanbul	yüzde 37,1	yüzde 58	yüzde 70,2	yüzde 97,9	yüzde 65,4	yüzde 70,2	yüzde 53
Ankara	yüzde 37,1	yüzde 46,3	yüzde 70,3	yüzde 64,5	yüzde 64,5	yüzde 50,9	yüzde 52,3
İzmir	yüzde 37,1	yüzde 49,4	yüzde 70,3	yüzde 57,7	yüzde 60,8	yüzde 57,8	yüzde 14,6
Türkiye	yüzde 37,1	yüzde 55,3	yüzde 67	yüzde 60,7	yüzde 60,8	yüzde 59,4	yüzde 44,6

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Tüketici Fiyatları Endeksi Veri Tabanı

ASGARİ ÜCRET AÇLIK SINIRININ DAHA DA ALTINA İNDİ

2006 Haziran ayı itibariyle asgari ücret 380.46 TL iken aynı dönemde 4 kişilik bir ailenin aylık gıda harcamasını ifade eden açlık sınırı 527,53 TL'ydi. 2010 Haziran ayı itibariyle asgari ücret 521,89 TL iken, aynı dönemde açlık sınırı 817,99 TL'ydi.⁵ Bu veriler kıyaslandığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

- Türkiye'de asgari ücret açlık sınırının altında seyretmektedir.
- Türkiye'de asgari ücret son 5 yılda yüzde 37,1 artarken, açlık sınırı aynı dönemde yüzde 55,1 artmıştır.
- Asgari ücretin açlık sınırına oranı 2006'da yüzde 72,1 iken 2010'da yüzde 63,8'dir.

Dolayısıyla asgari ücret ile dört kişilik bir ailenin asgari gıda harcamalarını karşılamak son 5 yılda daha da zor hale gelmiştir. Açlık sınırı ile asgari ücret arasındaki fark daha da açılmıştır.

Gıda harcamaları bakımından enflasyon oranı asgari ücretten çok daha fazla artmıştır. Bir başka deyişle son 5 yılda asgari ücretlilerin gıda alım gücü daha da düşmüştür. Sonuç itibariyle asgari ücretliler daha çok açlığa mahkum edilmiştir.

5 ASGARİ ÜCRETİN TOPLAMI ANCAK YOKSULLUK SINIRINA ULAŞIYOR

2006 Haziran ayı itibariyle asgari ücret 380,46 TL iken aynı dönemde 4 kişilik bir ailenin aylık zorunlu harcamasını ifade eden yoksulluk sınırı 1.861,79 TL'ydi. 2010 Haziran ayı itibariyle asgari ücret 521,89 TL iken, aynı dönemde yoksulluk sınırı 2.664 TL'ydi.⁶ Bu veriler kıyaslandığında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

5 Türk-İş Açlık ve Yoksulluk Sınırı Araştırması, 2010, [<http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/gidaharcama.pdf>].

6 a.g.e.

- a) Türkiye’de asgari ücret ile yoksulluk sınırı arasında uçurum vardır. Asgari ücret yoksulluk sınırınının 5’te 1’i düzeyindedir.
- b) Türkiye’de asgari ücret son 5 yılda yüzde 37,1 artarken, yoksulluk sınırı aynı dönemde yüzde 43,1 artmıştır.
- c) 2010 yılı itibariyle ancak 5 asgari ücretin toplamı yoksulluk sınırına ulaşabilmektedir.

Dolayısıyla son 5 yılda 4 kişilik bir ailenin asgari harcamalarını gerçekleştirmesi için o haneye en az 5 asgari ücret girmesi gerekmektedir. Yani 4 kişilik bir ailenin tüm fertleri asgari ücretle çalışsalar dahi, haneye giren gelir yoksulluk sınırının altında kalmaktadır. Sonuç itibariyle asgari ücret, yoksulluktan ziyade ancak sefalet ile açıklanabilir düzeydedir.

TÜRKİYE’DE ASGARİ ÜCRET, 15 AB ÜYESİNDEKİ ASGARİ ÜCRETİN EURO CİNSİNDEN ORTALAMASININ DÖRTTE BİRİ; SATIN ALMA GÜCÜ BAKIMINDAN YARISI DÜZEYİNDE

AB ülkeleri ile Türkiye’deki asgari ücret kıyaslandığında da vahim bir tablo söz konusudur. 15 AB üyesi ülkenin 9’unda asgari ücret uygulanmaktadır. **2009 yılı verilerine göre bu 9 AB ülkesinde ortalama brüt asgari ücret 1165,7 Euro iken Türkiye’de 320 Euro’dur.** Yani Türkiye’deki asgari ücret 15 AB ülkesinin ortalamasının yaklaşık dörtte biri düzeyindedir. 15 AB ülkesi arasında en düşük asgari ücretin olduğu ülke olan Portekiz’de asgari ücret 525 Euro iken Türkiye’de 320 Euro’dur.

Öte yandan Türkiye ile 15 AB üyesi ülke arasında asgari ücret bakımından görülen uçurum, fiyat düzeyi farklılaşması ortadan kaldırıldığında, yani satın alma gücü esas alındığında da devam etmektedir. Satın alma gücü standardı açısından bakıldığında da Türkiye 15 AB ülkesinin çok daha gerisindedir. **15 AB ülkesindeki asgari ücretin ortalama satın alma gücü standardı 1065,3 iken Türkiye’de 480’dir.** Yani Türkiye’de asgari ücret, satın alma gücü bakımından 15 AB ülkesi ortalamasının yarısından azdır.

2003 yılından sonra AB’ye üye olan 12 ülke de dahil edildiğinde, 27 AB üyesi ülke içinde 20 AB üyesi ülkede asgari ücret uygulamasının olduğu görülmektedir. **Tüm AB üyeleri dahil edildiğinde AB’de ortalama asgari ücret 694,8 Euro iken Türkiye’de 320 Euro’dur. Yani Türkiye’de asgari ücret AB ortalamasının yarısından azdır.**⁷

7 Avrupa Birliği’ne ilişkin veriler Eurostat veri tabanından derlenmiştir. “Minimum Wages in January 2009”. [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-09-029/EN/KS-QA-09-029-EN.PDF]

Tablo 3: Asgari Ücret Bakımından 15 AB Üyesi Ülke ile Türkiye Karşılaştırması

Ülke	Asgari Ücret Brüt (Euro)	Asgari Ücretin Satın Alma Gücü
Lüksemburg	1682	1413
İrlanda	1461	1152
Hollanda	1398	1336
Belçika	1387	1254
Fransa	1337	1189
Birleşik Krallık	1112	1154
Yunanistan	862	724
İspanya	728	760
Portekiz	525	606
Avusturya	/	/
Danimarka	/	/
Finlandiya	/	/
Almanya	/	/
İtalya	/	/
İsveç	/	/
AB-15 Ortalama	1165,8	1065,3
Türkiye	320	480

Kaynak: Eurostat

Sonuç

Çalışmamızın sonuçlarının gösterdiği üzere Türkiye’de asgari ücret, “işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek düzeyde” değildir. Dahası son 5 yılda asgari ücretlilerin kira, gıda, yakıt, ulaşım, elektrik ve su gibi temel gider kalemlerinde yaşanan artış, asgari ücretteki artışın çok daha üzerinde olmuş, asgari ücretin satın alma gücü daha da azalmıştır. Ancak geçmiş yıllarda olduğu gibi 2011 yılına yönelik Asgari Ücret Tespit Komisyonu toplantılarına devlet temsilcileri 2011 yılı enflasyon beklentisi ile paralel olarak yüzde 4 artı yüzde 4 önerisini getirmektedir. Asgari ücretin resmi enflasyon oranı ile paralel olarak belirlenmesi, asgari ücretin emekçilerin gerçek enflasyonu karşısında daha da erimesine yol açacak; sefalet ücreti daha da perçinlenecektir.

Dahası asgari ücret üzerinde başka hesaplar da söz konusudur. Basına yansıyan haberlere göre “bölgesel asgari ücret” ve “asgari ücrette yaş kriterinin 18’e yükseltilmesi” planlanmaktadır. Asgari ücretin bölgelere göre ayrı ayrı belirlenmesi ile asgari ücretin alt sınırı ile üst sınırı arasında yüzde 40 fark olabilmesinin mümkün kılınması hedeflenmekte gerekçe olarak ise “istihdamın artırılması” gösterilmektedir.⁸ Bu düzenleme ile daha düşük gelir düzeyine sahip bölgelerde çalışan asgari ücretlilerin ücretlerinin yüzde 20’ye varan oranda düşürülebilmesi mümkün kılınacaktır. Bu ILO sözleşmelerine ve Anayasa’ya aykırı olacağı gibi istihdam artışından ziyade asgari ücretlilere daha düşük ücret, daha çok sömürü ve yoksulluk anlamına gelecektir. Bölgesel asgari ücret uygulaması sendikamız açısından kabul edilemez bir niteliğe sahiptir.

8 Aziz Çelik, 23.11.2010, Güvencesizliğin Daniskası Geliyor, *Birgün*.

Öte yandan bugün itibariyle asgari ücret 16 yaşını doldurmamış olanlar ile doldurmuş olanlar bakımından ayrı ayrı belirlenmekte, 16 yaşını doldurmamış olanlar daha düşük asgari ücret almaktadır. Eşitlik ilkesine, ILO sözleşmeleri ve Anayasa'ya açıkça aykırı olan bu uygulamanın⁹ kapsamının genişletilmesi, düşük asgari ücretin 18 yaşını doldurmamış tüm işçiler için uygulanması planlanmaktadır. Bir başka deyişle hukuka aykırı bir uygulama daha da yaygınlaştırılacak, 16-18 yaş grubundaki asgari ücretlilerin mevcut ücretleri düşürülerek başka bir hukuksuzluğa daha imza atılacaktır. Bu yönde bir düzenleme de kabul edilemez niteliktedir.

Bu çerçevede sendikamızın asgari ücret uygulamasına ilişkin görüş ve önerileri şu şekildedir:

- 1) Asgari ücret, insanca yaşayacak bir düzeye çekilmeli; asgari ücret en azından bilimsel yöntemlerle hesaplanan açlık sınırının üzerinde olmalıdır.
- 2) Asgari ücretteki artış oranı belirlenirken, asgari ücretlilerin temel gider kalemleri çerçevesinde oluşturulan bir geçim indeksi esas alınmalı, asgari ücretin gerçek enflasyon karşısında erimesi önlenmelidir.
- 3) Bölgesel asgari ücret uygulaması, asgari ücretin bölgeler ölçeğinde düşürülmesi gündeme dahi getirilmemelidir.
- 4) Asgari ücret, tüm yaş düzeyleri için aynı olmalı, 16 yaş üstü ve altı farklı asgari ücret uygulamasına son verilmeli, bu uygulamanın 18 yaş üstü ve altı biçimde yaygınlaştırılması gündeme dahi getirilmemelidir.
- 5) Asgari ücret ile çalışan işçilerin hemen hemen hepsi sendikasız ve toplu iş sözleşmesi kapsamında olmayan işçilerdir. Asgari ücret uygulamasının ilk çıkış noktası, toplu iş sözleşmesi ile sendikalı olarak çalışmayan işçi kitlesini de korumak ve ücretlerin belli bir düzeyin altına inmesini önlemektir. Yani asıl olan işçilerin örgütlenerek toplu iş sözleşmesi ile ücret ve haklarını iyileştirmesi iken istisna olan asgari ücrettir. Oysa Türkiye'de bu durum ters yüz edilmiş durumdadır. **Bu nedenle tüm işçilerin sendikalaşmasının ve toplu pazarlık yoluyla ücret ve haklarını iyileştirmesinin önündeki tüm yasal ve fiili engeller kaldırılmalıdır.**